

Прочетено от нас

Сн. Венета Савова

Худ. оформление: Тания Дечева, Николай Генов

ЯПОНСКАТА СЪРБ(ОХЪРВАТ)ИСТИКА – ВЧЕРА, ДНЕС, УТРЕ

Рецензия за сборника „*Serbica iaponica. Допринос јапанских слависта српској филологији*“¹

Мартин Стефанов
Софийски универзитет „Св. Климент Охридски“

Излизането на сборника *Serbica iaponica. Допринос јапанских слависта српској филологији* е още едно доказателство за сериозните, последователни и целенасочени усилия, които японските и сръбските колеги полагат за развитието и представянето на японската сръбистика². Своеобразно свидетелство за това е и послесловът на сборника, който накратко представя извървения път от иницирането на идеята за него през 2008 година от П. Пипер до излизането му през 2016 г. Книгата, която е 22-ри том от поредицата *Студије о Србима* и 31-ви том от *Slavic-Eurasian studies*, предлага на читателите подбор от представителни изследвания на японски сръбохърватисти и слависти в сферата на езикознанието, литературознанието и фолклора, както и текстове с ненаучен характер, разглеждащи различни аспекти на културните взаимоотношения между Япония и Сърбия (Югославия). Голяма част от работите в тома са публикувани след 2000-та година, но има и редица „класически“ текстове от 80-те и дори 70-те години на XX век, които поради езиковата бариера вероятно са останали извън полезрението на по-широките славистични среди.

Стремежът към репрезентативност личи и в предговора към изданието, дело на Мотоки Номачи и Миливой Аланович, където са представени развойният път на сръбистиката (сръбохърватистиката) в Япония, както и вече установените от нея традиции. В рамките на тази концепция двамата автори предлагат и кратък преглед на

¹ *Serbica iaponica. Допринос јапанских слависта српској филологији* (Уредник: Мотоки Номачи). Нови Сад: Матица српска; Јапан: Slavic-Eurasian Research Center; Београд: Завод за уџбенике, Вукова задужбина, 2016, 348.

² Вж. също рецензията за *The Serbian language as viewed by the East and the West: Synchrony, Diachrony and Typology* (Ed. Ljudmila Popović, Motoki Nomachi), публикувана в сп. „Съпоставително езикознание“, кн. 4, 2015, 83–86.

приносителите на някои от най-важните имена в японската сърбистика (сърбохърватистика).

Първият раздел е посветен на езиковедските изследвания, като в него преобладават диахронните и акцентоложките текстове. Откриващото изследване *Синтаксичке одлике словенских средњовековних споменика – прилог компаративной синтакси словенских језика* на Кеико Митани разглежда начините за изразяване на деонтична модалност (морално, социално задължение) и словоредата на енклитиките в три средновековни текста – *Винодолски закон* (1288), *Душанов законик* (1349-1354) и *Псковска съдебна грамота* (1397-1467). Според авторката различията между документите при изразяването на деонтична модалност, породени както от жанрово-тематични, така и от системно-структурни особености, стоят в пряка връзка с честотата на употреба на предикативни форми. По отношение на втория въпрос основната разлика между южнославянските текстове и руския се състои в добре изразената употреба на широка палитра от енклитични форми в първите два за разлика от руския, където е засвидетелствана единствено възвратната частица *се*.

Вторият текст на К. Митани, определена в предговора като най-значимия славист в Япония, *Дубровник и свет средњовековног Балкана: историјске и литерарне чињенице у вези са куповином Стона* изследва три документа, удостоверяващи покупката на полуостров Пелешац и град Стон от страна на Дубровнишката република. В работата се разглеждат рефлексията на стария ятов вокал и падежните окончания за местен падеж ед.ч. в м.р и ср.р. Авторката стига до обобщеното заключение, че в текстовете реализация намират две противоположни тенденции – от една страна, личи стремеж към запазване на традиционните сръбскославянски особености, а от друга, те фиксират един развоен етап от диалектното разслояване на шокавската диалектна зона.

В изследването *О прозодемама у српскохрватском језику* авторът Широ Хатори, изхождайки от вижданията на Ъ. Гвозданович, представя собствена концепция за прозодемите като базови фонологични единици. И двамата автори виждат основната фонологична единица в рамките на сричката, като за Ъ. Гвозданович това е самата сричка, а за Ш. Хатори – т.нар. мора, която може да бъде висока или ниска. В резултат

на това авторът предлага опростен начин за представянето на прозодичната система с помощта на фонологични транскрипции.

Като своеобразно продължение на предходния текст се явява работата на Такао Камияма – *Српскохрватски акцент – увод у генеративну фонологију српскохрватских именица*. Изследването предлага модел за описание, с помощта на който да се опрости представената от Й. Матешич система от 72 акцентни парадигми при съществителните имена. Следвайки концепцията на П. Горд, авторът успява да генерира 6 основни и 5 селективни правила, чрез които обяснява споменатите 72 парадигми. Тези правила се извеждат от състоянието на дадения акцентен тип преди новошокавския пренос на ударението. Този подход кореспондира с теза на П. Ивич, според която за целите на опростяването по-икономично е да се изходи тъкмо от предходния етап в развитието на прозодичната система. Изключенията от предлаганите правила се отнасят основно за звателния падеж, който трудно се поддава на систематизация.

Текстът на Юми Накаджима *О перцепцији српскохрватских акцената на основу јапанског језичког осећања* също представя акцентолошко изследване. В него авторът прави опит да покаже начина, по който сърбохърватската прозодична система се възприема през призмата на японското езиково съзнание. За целта той взима под внимание само тоновите характеристики, а изключва динамичните – по модела, който се използва при описанието на японските ударения. Според езиковия усет на Ю. Накаджима най-честото съответствие на сърбохърватските ударения е висок тон, като мястото му зависи от типа ударение – преди или след него.

В последния текст от раздел „Езикознание“ *Посесивни перфекат у српском језику (с освртом на друге словенске језике)* Мотоки Номачи разглежда т.нар. притежателен перфект – една конструкция, която има различен статус в славянските езици (от морфологична категория до синтагматична връзка). Авторът изследва основните граматични и семантични характеристики на явлениято в сръбския език, като прави паралели с други славянски езици. Той стига до заключението, че в ареално-типологично отношение сръбският език се отличава с ниска граматикализация на конструкцията, което обяснява с периферното му място в европейския езиков съюз. Според него в сръбския език е налице резултативно значение с известни притежателни импликации. Все пак М. Номачи повдига някои въпроси, засягащи наличието на

начални процеси на граматикализация, както и причините, мястото и времето на развитието на тези процеси.

Вторият раздел от сборника е посветен на проблеми от областта на литературознанието – текстовете разглеждат както проблеми на индивидуалната поетика на автори от литературния канон, така и проблеми на литературната и културната история на сърби и японци.

В първия текст *Структура приповедака и дух приповедача – една особеност Андрићеве књижевности* Шигео Курихара фокусира изследователското си внимание върху пет отделни текста на И. Андрич – *Труп*, *Чаша*, *У воденици*, *Шала у Самсарином хану* и *Проклета авлија*, които са обединени от присъствието на образа на фра Петър в ролята на наратор. Кулминацията на тази поредица е *Проклета авлија*, където в най-голяма степен са отразени вижданията на автора за непрекъснатия поток на нарацията. И петте текста следват характерната за И. Андрич тематика за девиантното, но според автора също така споделят и обща цел – да служат на хората и човечеството (в съответствие с концепцията на самия Андрич за нарацията). В текстовете този тон е зададен от образа на фра Петър – своеобразен антипод на споменатите примери за девиантно поведение.

Вторият текст *Између поезије и прозе: о „Мансарди“ Данила Киша* се спира на друг класически автор – Данило Киш. Авторката Аяко Око разглежда преплитането на поезия и проза в структурата и тематиката на романа *Мансарда*. Като своеобразна проява на поетичното тя вижда интертекстуалните връзки с мита за Орфей и *Дон Кихот*. От друга страна, според нея многото цитати от различни други произведения на световната литература служат за представянето на вижданията на Данило Киш относно извора за изследване на човешката душа. Конфликтът е представен чрез редица картини на лутанията, отчуждението и поетичните търсения на главния герой, чието alter-ego е неговият приятел Игор.

Следващите два текста са посветени на развитието на авангардизма в поезията в Сърбия и Япония. В първия от тях *Српска авангарда и јапанска поезија* Кайоко Ямасаки представя съпоставителен анализ на развитието на авангардизма в Сърбия и Япония. Според авторката спецификите се коренят най-вече във влиянието, под което се развива течението в двете страни. Докато в Сърбия авангардът е повлиян най-напред

от немския експресионизъм, а по-късно – от френския надреализъм, то в Япония влияние оказват главно дадаизмът и руският и италианският футуризм до развитието на експресионизма като самостоятелно движение. По-нататък К. Ямасаки изследва типичните за това течение манифести, като според нея сръбските са в по-голяма степен програмни, докато японските имат агитаторски характер. Общото в развитието на авангардното движение в Сърбия и Япония според нея е бунтът срещу конвенционалните форми и теми, както и опитите те да бъдат разрушени.

Вторият текст на К. Ямасаки продължава линията на компаративно описание на авангардните течения в Сърбия и Япония. *Компаративни опис японских и српских часописа* се фокусира върху рецепцията на европейските авангардни течения на страниците на т.нар. „малки“ (или ефимерни) списания в Сърбия и Япония. Анализирани са японските издания *Червено и черно* и *Маво* и сръбските *Путеви* и *Сведочанства*. Авторката прави детайлен преглед на концепцията, тематиката, съдържанието и поетиката на споменатите издания, на чийто фон се разкриват приликите и разликите между тях.

Третият раздел от сборника „Фолклор“ съдържа три текста на Шигео Курихара. В първия от тях *Српска народна песма „Хасанагиница“* авторът предлага кратък обзор на връзките на Вук Караджич с Гьоте, Якоб Грим, Й. Копитар и Л. Ранке и ролята им за популяризирането на сръбското народно творчество в Европа. По-нататък се спира на делото на Тереза фон Якоб по превода на сръбските народни песни и се съсредоточава върху поемата *Хасанагиница*, регистрирана единствено от Алберт Фортис. Авторът представя съдържанието на поемата и обръща внимание на част от многото нейни преводи, които свидетелстват за интереса към нея в Европа. Сред тях се открояват този на Гьоте, както и незавършеният на Пушкин.

Вторият текст на Ш. Курихара *Увод у истраживање словенских народних епских песама* предлага съпоставително изследване на някои от основните мотиви в популярните цикли за Крали Марко в България и Кралевич Марко в Сърбия. Авторът също така сравнява последователно епическата реалност с наличните исторически данни за Крали Марко, а в текста си служи и със сравнения с мотиви от руската епическа традиция. Като обобщение може да се отбележи, че циклите за Крали Марко при сърби и българи имат много сходни мотиви, а най-сериозната разлика се състои в това, че в българските текстове Крали Марко е истински народен герой, докато в

сръбските присъства съзнанието за васалната подчиненост на Кралевич Марко пред султана.

Третият текст от раздела *Освободители од змајева и змајевити јунаци* – компаративно истражување руских и јужнословенских народних јуначких епских песама изследва един конкретен жанр в славянският фолклор, който присъства само при южните славяни и руснаците – юнашкият епос. В първата част от изследването авторът анализира руския текст *Добриня и змеят*, който разглежда в светлината на дискусиата между историческата школа и В. Проп. Във втората част той се спира върху въпроса за видовете змееподобни същества с оглед на положителните/отрицателните характеристики, които носят, и връзката им с героя на песента, както и трансформациите на юнака в змей. В третата част от изследването Ш. Курихара се фокусира върху култа към къщната змия при южните славяни и символните характеристики на змията при северните славяни, които обвързва с развоя на епическите песни за змейове. Той прави и сравнение между епическите песни за убийството на змейове, което също пречупва през призмата на дискусиата между историческата школа и Проп.

Четвъртият раздел „Есета“ съдържа три текста с различни жанрово-тематични характеристики. В първия от тях *Културне везе Јапана и Југославије* Казуо Танака проследява различните контакти между Черна гора и Сърбия, а по-късно – Кралство на сърби, хървати и словенци, Кралство Югославия, Федеративна народна република Югославия и Съюзна федеративна република Югославия, от една страна, и Япония, от друга. Той прави обзор на политическите визити, икономическите взаимоотношения и културните и образователните контакти между страните – от първите отличия, разменени между висши политици, до студентския обмен между СФРЮ и Япония, който оказва влияние и върху задълбочаването на културните връзки.

Следващият текст *Приказ трију романа Данила Киша преведених на јапански језик* на Мицуйоши Нумано предлага на читателите рецензиите на три романа на Данило Киш, преведени на японски език – *Рани јади: за децу и осетливе*, *Енциклопедија мртвих* и *Пешичаник*. Текстовете са публикувани съвременно в ежедневника с четиримилионен тираж и авторитетна литературна неделна рубрика *Маиничи шинбун*. Както отбелязва авторът, те дават представа за историята на

рецепцията на Данило Киш в Япония. От тях обаче струи и искрено желание за опознаване не само на делото на Данило Киш, но и на сръбската култура като цяло.

Третият текст *Узлет у космос* (уз *Јапански превод Његошеве „Луче микрокозма“*) е дело на един от двамата преводачи на Негошевите поеми *Горски вијенац* и *Луча микрокозма* на японски Хироши Ямасаки. В него авторът предлага кратко представяне на всяка от трите поеми със специален акцент върху *Луча микрокозма*. Х. Ямасаки предлага тълкувание на някои важни аспекти на поемата, поглед върху обстоятелствата около написването ѝ, както и върху художествените ѝ достойнства. Текстът съдържа и някои разяснения към самия превод и неговия увод.

В заключение ще отбележа, че томът *Serbica iaponica. Допринос јапанских слависта српској филологији* предлага подбор от наистина представителни текстове на изтъкнати японски слависти в различни сфери на филологическата наука. Бидейки сърбохърватистичен по своя замисъл, той със сигурност ще събуди интереса на сърбистите/сърбохърватистите, но също така и на славистите с друга насоченост – русисти, българисти и т.н.